

Sağduyu ve sevgi

HABİP TÜRKER *

Sağduyu her nefes alışverişte uyanık olmak derken, kaygıyı değil, tefekkür ve düşünümü her daim sürdürmeyi ve çevreye ibret nazarıyla bakmayı kastediyoruz. Sağduyuyla hareket edip etmediğimizi anlamamanın bir yolu coşku ve sarhoş edici mutluluk yerine huzur ve tatminkâr bir mutluluk duyup duymadığımızı bakmaktır. Sağduyusuzluk yetilerimizin bir anarşisi olduğundan çoğu kimseye sağduyusuz fikir ve görüşler özgürlükçü gelir. Özgürlüğü düzensizlik, anarşi olarak anlamak yerine, ilk önce nefsimizle mücadele olarak anlamak daha yerinde bir görüştür. Dünyayı özgürleştirmenin yegâne yolu insanın kendisini özgürleştirmesi, nefsinin arzu ve isteklerini ilahlaştırmaktan vazgeçmesidir. Tam burada sağduyunun başka bir anlamı daha ortaya çıkmaktadır: Tahammül. Aynı kültür dairesi içinde bile sayısız farklılıklar vardır. Nitekim kimimizin doğru bulduğunu kimimiz yanlış, hatta aşırı yanlış bulabilmektedir. İşte burada nasıl tavır takınacağımız önem arz etmektedir. Tahammülü mü yoksa inandığımız şeklindeki iyiliği emredip kötülükten sakındırmayı mı tercih edeceğiz. İlkini tercih edenler, ikincisini hoşgörüsüzlük; ikincisini yeğleyenler ilkini kayıtsızlık, vurdumduymazlık olarak niteleyebilir. Oysa her ikisi de sağduyunun gerektirdiği tutumlardır. Bu yüzden ikisini birden seçmek

yani inandığımız iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışırken, ilgili kesimlerin karşı tavırlarına tahammül etmek, tahammül ederken de iyi bildiğimize çağırmak kötü bildiğimizden sakındırmaya çalışmak sağduyunun anlamına daha uygundur.

İçinde yaşadığımız cemiyet düzeninin bozuk gördüğümüz yönlerine sağlıklı, itidalli bir muhalefet geliştirmek gerekir. Günümüzde, özellikle ülkemizde muhalefet öncelikle nefret duygumuzun bir aracı haline gelmiştir. Bazen haklı eleştiri ve talepler bile nefret sarmalına kurban edilmekte, nefret kendimizi ifade etmenin tek aracı haline gelmektedir. Ardı ardına yaşanan hayal kırıklıklar kendimize çeki düzen vermek yerine nefretimizi daha da körüklemektedir. Oysa hırçınlık yerine sabır insanı amacına daha emin adımlarla ulaştıran bir yoldur. Sabrın toplum düzenindeki karşılığı tahammüldür. Tahammül farklılıkları bir arada tutmanın bir yolu olduğu kadar, sevgiye giden yolun da başlangıcıdır. Farklılıklarımıza tahammül ede ede birbirimizi sevmeyi de öğrenebiliriz.

Sevgi ve sağduyu karşılıklı olarak birbirine yol açan şeylerdir. Nefret bizi sağduyusuzluğa götürüyorsa, sevgi de bizi sağduyuya götürecektir. Bu yüzden sağduyu sevgi ve merhametle sağlanır. Nefret ve acımasızlık kaygıya, dolaylı olarak da korkuya sevk eder. Korkudan kaynaklı nefret farklılığa duyulan nefretten daha tehlikelidir. Çünkü hem sonuçları daha fecidir hem de iyileştirmesi daha zordur. Farklılığa tahammül insanlara öğretilen bir şeydir, ama korkuya karşı tahammül öğretilemez. Bu yüzden korkuyla hareket eden hemen yok etmeye yönelir. Eğer korkulan güçlü ise, bu sefer kişiliksizleşme yönünde bir tutum geliştirir. Haysiyet ve şeref gibi insanın rasyonel değerleri ayaklar altına alınır.

Sağduyulu olmak için sevgi zaruridir dedik. Sevginin iki yönü vardır; bir yandan o, hayvani

tabiatımızla ilgilidir, yani bütünüyle haz ve acıya karşı duyulan bir tepkidir; diğer yandan o, bizim rasyonel kapasitemizle ilgilidir ve sırf içgüdüsel donanımızın sınırlarını aşmıştır. İnsanın içgüdüsel donanımı diğer hayvan türleriyle kıyasladığımızda son derece yetersizdir. O adeta akıl varlığı olmaya mahkumdur; onsuz bir gün bile hayatta kalamaz. İnsan olmak salt doğulan bir şey değil, aksine öğrenilen, geliştirilen bir şeydir. Eğer insan içgüdüsel olarak mükemmel bir donanıma sahip olsaydı, belki doğmakla olmak arasında ciddi bir fark kalmazdı. Ama insan doğduktan sonra oluşan bir şeydir. Bu yüzden Türkçedeki beşer ve insan arasında ayırım yapılır. Bir ceylan, ceylan olarak doğar ve ceylan olarak ölür. O hemen hemen her şeyini edimselleşmiş olarak yanında getirir. Sadece biraz antrenmana ihtiyaç duyar. İnsan ise bir kapasite varlığı olarak doğar, ki bu kapasite varlığına beşer diyoruz, henüz hiçbir şey edimselleşmiş değildir Bunun en basit, tartışmadan uzak örneği konuşmadır. Bütünüyle insana özgü bir şey olan konuşma ancak öğrenilerek gerçekleştirilebilmektedir. Beşer hayatı boyunca kapasitelerini edimselleştirerek insan olmaya çalışır. İnsan olmak esaslı bir şekilde varlığımızın üzerine gidilerek harekete geçirilen bir şeydir. Böylece ahlak, bilim ve hikmet doğar. Ahlaki yetimiz, aklımızın hayvanlarla da ortak olan ve sadece niceliksel olarak farklılaşan araçsal boyutuyla değil, bunu da aşan daha derin ve özerk boyutuyla gelişirken, hikmet ve bilim varlık karşısında önce merak, sonra hayrete düşerek doğmaktadır. Bu yüzden, sadece insana özgü olan ahlak, bilim ve hikmet aklımızı varlıkla fundamental tarzda ilişkiye kurmaya zorladıkça ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan, insan olma sürecimiz varlıkla esaslı ilişki kurdukça ivme kazanmaktadır.

* İbn Haldun Üniversitesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.